

урок 9 *Панас Мирний. “Хіба ревуть воли, як ясла повні?” Шлях Нечипора Вареника.*

Завдання: опрацювати тему, написати опорний конспект у робочий зошит, переглянути відео “*Шлях Нечипора Вареника*” і записати (схематично зобразити) етапи життя Чіпки. (О.В. Слоньовська *Українська література 10 клас рівень стандарту стор 47 - 57*; О.І. Борзенко *Українська література 10 клас рівень стандарту стор 34 - 41*).

ТЕМА

Чіпка (Ничипір) Варениченко – головний герой роману «Хіба ревуть воли, як ясла повні?» П. Мирного. Він є байстрюком, сином Мотрі, чоловіком Галі.

Зовнішність: він мав «дуже палкий погляд, бистрий, як блискавка», «ні високого, ні низького зросту, – тільки плечі широкі, та груди високі...».

Характер: у Чіпці живуть дві людини – правдошукач і розбійник. Як правдошукач він є допитливим, хазяйновитим, кохає Галю і любить Мотрю й бабу Оришку, прагне справедливості для усіх. Ставши розбійником, у ньому є жорстокість, бажання випити, здатність віддати усе, щоб «забутися», втілює у собі образ революціонера, бунтаря, який кривавими методами хоче створити нове справедливе суспільство.

Ставлення до інших: Чіпка любить свою бабусю й матір, дружить із працьовитим Грицьком, кохає Галю. Коли ж підпадає під вплив горілки та Лушні, Матні й Пацюка, то забуває і навіть кривдить матір, відрікається від порядних знайомих, ненавидить увесь світ і здатен на вбивство.

Ставлення інших до Чіпки: у дитинстві його любили лише рідні, він дружив з Грицьком. Суспільство жорстоко ставилось до нього, бо Чіпка був байстрюком. Коли Чіпка став господарем, люди почали його навіть поважати, висували у земство, його кохала Галя. Ставши розбійником, суспільство бачило в ньому лише монстра, а для своїх товаришів по його чорному промислу він став ватажком.

Ставлення автора до Чіпки: Панас Мирний та Іван Білик досліджують процес перетворення людини з правдошукача до вбивці. Вони йому співчували, розуміючи, що він – породження суспільства, але в кінці

засуджують його, що той не зміг протистояти цьому жахливому впливу і почав вбивати.

Перетворення Чіпки на злодія – результат «дурних умов», у яке його заганяло суспільство та індивідуально-психологічні особливості цієї людини. Якби він зміг побороти в собі бажання помсти, він став би позитивним героєм, прикладом, що треба боротися за себе, але мирним шляхом. Але внутрішня слабкість, проявлена у його пияцтві та розбоях відвертає у мене будь-які симпатії до нього.

Зрілість	Негативне	Позитивне	Учинки	Характер
	відсудження землі; концепція Пороха про панування неправди у світі	материні протести проти непристойної поведінки сина	пияцтво; вигнання з дому матері; дарує хліб Грицькові	злість; непримиренність; гідність
	лихе товариство, що штовхало до злочинства	співчуття кріпакам; кохання до Галі; дружба з Грицьком і Христею	напад на панського сторожа; крадіжки; оборона громади; повернення до праці	бунтівливість; співчутливість; наполегливість; ніжність до дружини

Образ Чіпки “Хіба ревуть воли”

У центрі роману — образ Чіпки. Його історія займає три частини твору. Чіпка (Ничипір) Варениченко — найпомітніший, особливо детально виписаний образ революціонера, бунтаря у вітчизняній літературі другої половини XIX ст. Панас Мирний та Іван Білик докладно простежили, як потенційно добру, чулу, чесну й совісну людину затята революційність, мстивість неминуче веде до страхітливому моральному краху. Доля, суспільство справді вкрай несправедливі до Чіпки. Однак чи можна через це зневірюватися й мстити? Він обирає саме такий шлях. Безвихідне узагальнення «немає правди на світі» підказує йому прямо більшовицьку ідею: «Куди не глянь, де не кинь, — усюди кривда та й кривда! Коли б можна, — увесь би світ виполонив (себто виполов, знищив. — Авт.), а виростив новий! Тоді б, може, й правда настала!» Разюче символічна кінцівка роману: Чіпки зрікаються, його проклинають і Галя, і

мати — найдорожчі люди, для яких, власне, він і шукав ножем правди й щастя. З пекучим докором на устах: «Так оце та правда?» — дружина накладає на себе руки. А мати сама віддає на кару свого сина-зарізяку, аби зупинити його сатанинство. Адже для Мотрі Господня заповідь («Не убий» — заповідь добра, любові до ближнього) вища, ніж материнські почуття.

Зрозуміло, і Мотря, і Галя — то сама Україна, душа народу нашого, що однозначно відкидає кривавий шлях боротьби з несправедливістю.

Автори наголошують, що, попри все, Чіпка міг зробити й інший вибір. Життєві умови, які формували його як особистість, не такі вже й однозначні, одновимірні. Якись обставини тягли Варениченка в прірву морального занепаду, а інші оберігали його від «слизької дороги» (порівняйте їх за допомогою таблиці).

Негативні впливи	Позитивні впливи
дитинство байстрюка	добродійна поведінка й повчання баби Оришки й діда Уласа
отроцтво наймита	кохання до Галі, яка є символом краси
відсудження землі	материні протести проти непристойної поведінки сина
концепція Пороха про панування неправди у світі	родинний затишок
лихе товариство, що штовхало до злочинства	обрання Чіпки в земство
поразка в земській боротьбі проти панства	господарські успіхи

Отже, негативні й позитивні впливи в житті Чіпки зрівноважені — це значить, що не самі лише зовнішні причини штовхали його на «слизьку дорогу». Злети й падіння Чіпки Вареника нагадують синусоїду.

Його звивистий шлях має принаймні чотири виразні віхи.

1. **Ідилія.** З неї починається роман. Знайомство з Чіпкою відбувається в момент, коли до нього приходить кохання до «польової царівни» Галі.
2. **Душевний занепад.** У Чіпки незаконно відсуджують землю — і він із властивою йому категоричністю вирішує, що «правди немає!». Після цього Чіпка запиває, зв'язується з «трійцею» сільських гультіпак і мріє про помсту кривдникам. Уже тепер він ладен чинити розбій. Утім, це ще не

остаточне спустошення душі. Усе, що відбувається з Чіпкою, найкраще розуміє Христя, дружина Грицька Чупруненка. Вона каже, що Чіпка — це «боляща душа». Справді — боляща, адже йдеться про неприйняття неправди, болісну, імпульсивну реакцію на «дурні умови», про бунт, хоч і химерний. У Чіпці живе органічне хліборобське начало, яке теж нагадує про себе (добро він легко спускає з рук, а хліб продати не може!).

3. Нова ідилія. «Воскресіння» Чіпки мотивується:

а) його розчаруванням у дружках - гультіпака;

б) докорами сумління, каяттям перед матір'ю, якій він завдав страждань;

в) тугою за звичайним людським щастям. Чіпка стає полотенщиком (той, хто торгує полотном; той, хто тче полотно *Чіпка.. став по ярмарках їздити, полотна скуповувати та перепродувати. Од його й пішли в Пісках полотенщики.*) Никифором Івановичем — поважною комерційною людиною. Він прагне служити громаді й навіть балотується до земської управи.

4. Катастрофа. Її причина — комедія з виборами до управи, ще одна несправедливість, якої Чіпка стерпіти не в силі. Образа, тяжке почуття пережитої кривди породжують злість, стають рушієм тотальної помсти. Сам того не помітивши, Чіпка виходить на розбійницький шлях, вороття з якого вже немає. Звісно, «дурні умови» в цій драматичній історії відіграли не останню роль. Проте вони однакові для таких різних людей, як Чіпка Вареник і Грицько Чупруненко. Тим часом Грицько — сумирний, терплячий хазяїн, а Чіпка — бунтар, правдоборець, який, зрештою, виявляється «пропащою силою» (ще одна опозиційна пара героїв у Панаса Мирного). Розбійництво Чіпки, отже, коріниться в його індивідуально-психологічних особливостях, розкритих письменниками надзвичайно цікаво. У сцені першої зустрічі з героєм автори виокремлюють кілька містких психологічних портретних деталей: «Таких парубків часто й густо можна зустріти по наших хуторах і селах. Одно тільки в нього неабияке — дуже палкий погляд, бистрий, як блискавка. Ним світилася якась незвичайна сміливість і духовна міць, разом з якоюсь хижою тугою...» Туга — це складне, змішане почуття, яке вбирає тривогу, сум і нудьгу. У «хижій тузі» Чіпки вгадується передвістя його подальшої долі. У цій деталі — і натяк на майбутню трагедію Чіпки, його пропашість,

і обіцянка чогось зловісного. Що ж до причин такої незвичайної туги молодого Чіпки Вареника, то й вони очевидні:

комплекс байстрюка; пережиті дитячі образи, що позначаються на поведінці й душевній структурі хлопчика (невеселе, вовчкувате, тихе...); суперечливість реакцій і душевних поривів малого Чіпки: він прагне бути добрим, здатен поетично відчувати красу — і легко засліплюється якимось почуттям, буває жорстоким (як в епізодах із горобцями чи з Бозею, зобра́женим на іконі);

мимовільна жорстокість, імпульсивність, безоглядність, притаєна злість — цим рисам Чіпки автори приділяли належну увагу в «дитячих» розділах роману;

Чіпка — не такий, як усі; для Грицька він узагалі «парень добрий, та тільки чудний собі». Те, що Чіпка випадає із загального ряду, теж зумовило моторошне перетворення правдошукача на розбійника.

Джерело: <https://dovidka.biz.ua/obraz-chipki-hiba-revut-voli/>